

PISM | POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

BIULETYN

Nr 137 (1710), 9 października 2018 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski • Bartosz Wiśniewski • Rafał Tarnogórski
Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji)
Anna Maria Dyner • Aleksandra Gawlikowska-Fyk • Sebastian Płóciennik
Patrycja Sasnal • Justyna Szczudlik • Jolanta Szymańska • Marcin Terlikowski • Tomasz Żornaczuk

Perspektywy zbliżenia rosyjsko-japońskiego

Jakub Benedyczak

Podpisanie traktatu pokojowego między Rosją i Japonią jest wątpliwe w najbliższym czasie, ale negocjacje w tej sprawie stały się platformą zbliżenia politycznego i pogłębienia relacji gospodarczych. Rosyjsko-japońska współpraca energetyczna służy ponadto osłabieniu sankcji państw NATO i UE. W przyszłości może także podważyć jeden z ich najważniejszych instrumentów nacisku, tj. utrudnianie Rosji dostępu do nowych technologii wydobywczych.

Japonia i ZSRR (następnie Federacja Rosyjska) nie podpisały traktatu pokojowego po zakończeniu II wojny światowej z powodu sporu o cztery z pięćdziesięciu sześciu Wysp Kurylskich (jap. Terytoria Północne), tj. Szykotan, Habomai, Iturup i Kunaszyr. Oba państwa uznają je za część swego terytorium. Podczas Wschodniego Forum Ekonomicznego we Władywostoku (11–13 września br.) prezydent Putin zaproponował premierowi Abe zawarcie traktatu pokojowego. Rząd japoński propozycję odrzucił, uzależniając zmianę stanowiska od „zwrotu przez Rosję Terytoriów Północnych”. Oba przywódcy zapowiadają jednak kontynuowanie negocjacji, zawarcie pokoju i pogłębianie współpracy.

Polityka małych kroków. Od nominacji Shinzō Abe na premiera w 2012 r., Rosja i Japonia zintensyfikowały kontakty na najwyższym szczeblu. Przyjazd premiera Abe do Władywostoku był jego 23. spotkaniem z prezydentem Putinem i trzecią z rzędu wizytą na Forum. Na kolejny rok zapowiedziano spotkania w Osace i Tokio. Od 2013 r. odbywają się też konsultacje w formacie „2+2” między ministrami obrony narodowej i spraw zagranicznych, a także spotkania przewodniczących parlamentów, ministrów gospodarki, parlamentarzystów oraz szefów Sztabów Generalnych i Rad Bezpieczeństwa.

W wyniku trwających od sześciu lat negocjacji przedstawiono dwa sposoby rozwiązania sporu o Kuryle. Propozycja japońska „2+alfa” zakłada przekazanie Japonii wysp Szykotan i Habomai (6% powierzchni Kuryłów) i negocjacje nad przekazaniem jej Iturup oraz Kunaszyr. Po uzyskaniu czterech wysp Japonia gotowa jest podpisać traktat pokojowy i wdrożyć „Plan Abe”, oznaczający inwestycje na rosyjskim Dalekim Wschodzie. Propozycja rosyjska „hikiwake” („remis”, słowo zapożyczone przez Władimira Putina z terminologii judo), przewiduje przekazanie Japonii Szykotan i Habomai i podpisanie traktatu bez warunków wstępnych. Następnie państwa miałyby pogłębiać współpracę, wykorzystując dotychczasowe formaty spotkań.

Choć propozycje są odmienne, negocjacje rosyjsko-japońskie służą normalizowaniu relacji poprzez politykę „małych kroków”. Oba państwa powołały międzyrządową komisję ds. współpracy gospodarczej i Rosyjsko-Japoński Fundusz Inwestycyjny o wartości 1 mld dol. Japonia utworzyła stanowisko ministra ds. gospodarczej współpracy z Rosją i złagodziła reżim wizowy dla Rosjan. Rosja natomiast ułatwiła wjazd na Kuryle dla Japończyków odwiedzających groby bliskich. W 2017 r. podpisano umowę o zniesieniu podwójnego opodatkowania dla firm.

Ograniczenia uregulowania sporu. Przeszkodą jego rozwiązania są czynniki społeczne i polityczno-militarne. W 2016 r. zaledwie 24% Rosjan zgodziłoby się oddać Wyspy. Dwa tygodnie po ostatnim Forum, 75% Japończyków zadeklarowało natomiast, że traktat pokojowy powinno poprzedzić uregulowanie statusu Kuryłów.

Negocjacje są także utrudnione z powodu sankcji antyrosyjskich. Japonia nie uznała aneksji Krymu i w 2014 r. przyłączyła się do sankcji UE, obejmując nimi 89 osób. Rosja odpowiedziała, tworząc listę obywateli Japonii z zakazem wjazdu na swoje terytorium. W efekcie rozmowy zostały wstrzymane na dwa lata.

Japońskie sankcje miały jednocześnie ograniczony zasięg i nie były przestrzegane. Do Japonii został wpuszczony przewodniczący Dumy Państwowej Siergiej Naryszkin, a japońskie koncerny biorą udział w rosyjskich projektach energetycznych, ignorując zakaz kooperacji z firmami FR wydobywającymi ropę ze złóż podmorskich i arktycznych. Ponadto Japonia nie wydalila rosyjskich dyplomatów po próbie otrucia Siergieja Skripala i jego córki w Wielkiej Brytanii w marcu br.

Znaczenie strategiczno-militarne wysp Iturup i Kunaszyr dla Rosji uniemożliwia ich przekazanie Japonii. Obecnie znajduje się tam baza dla ok. 3,5 tys. rosyjskich żołnierzy oraz rosyjskich myśliwców czwartej generacji Su-35. Na północnej wyspie Matua powstanie ponadto rosyjska baza marynarki wojennej. Przede wszystkim jednak Kuryle poszerzają możliwości Rosji w zakresie strategii antydostępowej A2AD (Anti-Access/Area Denial), zastosowanej już w obwodzie kaliningradzkim i na Krymie. Utrudnia ona przeciwnikowi prowadzenie działań zbrojnych w pobliżu granic FR, wzmacniając obronę jej wschodniego wybrzeża i bezpieczeństwo jej strategicznych sił nuklearnych.

Komplementarność gospodarek. Mimo nikłych perspektyw podpisania traktatu pokojowego, oba państwa będą pogłębiać współpracę gospodarczą. Rosja potrzebuje inwestycji i nowych technologii w przemyśle wydobywczym. Dysponuje nimi Japonia, zainteresowana rosyjskimi dostawami ropy i LNG, które mogą wypełnić 15–20% jej zapotrzebowania (obecnie 6% i 9%).

Japonia posiada udziały w rosyjskich projektach wydobywczych, przez które trafia do niej ropa (30% w Sachalin-1) i LNG (22,5% w Sachalin-2). Jest również zainteresowana udziałem w projektach wydobycia gazu i ropy na Morzu Ochockim (Magadan-1, Magadan-2, Magadan-3) oraz terminalem Władywostok LNG i gazociągami Sachalin–Hokkaido. Odbiera też ropę przez rurociąg Wschodnia Syberia – Ocean Spokojny, a koncerny Chiyoda i Jogmec biorą udział w budowie Jamał LNG. Novatek, odpowiedzialny za ekspansję Rosji w sektorze LNG, podpisał z Mitsui, Mitsubishi, Marubeni i Jogmec porozumienie określające warunki współpracy (MoU, *memorandum of understanding*), m.in. w sprawie Arctic LNG-2. Japońska Strategia w Arktyce zakłada trzy obszary współpracy z Rosją: badania, Północna Droga Morska i Jamał LNG.

Gazprom i Mitsui porozumiały się podczas ostatniego Forum w sprawie budowy terminala Baltic LNG w porcie Ust-Ługa (nad Zatoką Fińską) oraz zapowiedziały rozwijanie współpracy na Bałtyku, do której mogą dołączyć inne japońskie koncerny.

Japonia wspiera też finansowo rosyjskie przedsiębiorstwa. Japoński Bank dla Współpracy Międzynarodowej udzielił kredytów Sberbankowi i Gazpromowi, który dodatkowo negocjuje z japońskimi inwestorami emisję obligacji w jenach. Transieft uzyskał finansowanie z Rosyjsko-Japońskiego Funduszu, a także sprzęt i technologie od japońskich firm.

Wnioski i perspektywy. W perspektywie kilku najbliższych lat uregulowanie statusu Wysp Kurylskich i podpisanie traktatu pokojowego jest mało prawdopodobne. Oddając Iturup i Kunaszyr, Rosja osłabiłaby możliwość obrony własnych granic i swój potencjał militarny, który stanowi jeden z jej głównych atutów w polityce zagranicznej.

Negocjacje nad podpisaniem traktatu pokojowego będą kontynuowane, co podkreślił premier Abe w przemówieniu z 26 września br. podczas obrad Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Rozmowy umożliwiają pogłębianie korzystnego dla obu stron zbliżenia politycznego i gospodarczego.

W trakcie Forum premier Abe i prezydent Putin zapowiedzieli zintensyfikowanie współpracy wojskowej. Ograniczy się ona zapewne do dialogu na szczeblu szefów resortów siłowych i nie będzie stanowić przeciwwagi dla współpracy Japonii z NATO, a tym bardziej dla amerykańskich gwarancji bezpieczeństwa. Japonia jest członkiem Inicjatywy Partnerstwa Interoperacyjnego Sojuszu, bierze udział w konsultacjach ekspercko-politycznych, operacjach kryzysowych, a także wspomagała NATO np. w Mołdawii, Gruzji, Ukrainie i Afganistanie. Jednocześnie rosyjskie Manewry Wschód-2018 i plany utworzenia bazy marynarki wojennej na Kurylach pokazują, że [Rosja chce utrzymać wobec Japonii presję militarną](#). Co więcej, taktyka A2/AD, zastosowana przez Rosję na Wyspach, upodabnia sytuację Japonii do państw NATO sąsiadujących z obwodem kaliningradzkim, poszerzając jej pole współpracy z Sojuszem.

Zbliżenie rosyjsko-japońskie uderza jednocześnie w sankcje UE i USA wobec Rosji. Koncerny japońskie, także państwowe, łamią wynikające z nich zakazy, wspierają rozbudowę [rosyjskiego potencjału na rynku LNG](#) oraz stają się elementem zabezpieczania surowcowej gospodarki Rosji w obliczu sankcji.

Podpisane kontrakty i protokoły, a także udzielane kredyty wyraźnie wskazują na to, że japońskie banki i koncerny umożliwiają Rosji wejście w posiadanie technologii wydobywczych pozwalających na zwiększenie eksploatacji ropy i gazu. Jest to sprzeczne z polityką państw NATO i UE, dla których ograniczanie dostępu do nich stanowi jeden z głównych instrumentów powstrzymywania Rosji przed podejmowaniem agresywnych działań w Europie.

